

ARAŞTIRMA DOSYASI: SADIK ERENLER
ARAŞTIRMACI – YAZAR SADIK ERENLER’İN “DİYAR-I
HORASAN’DAN HALK OZANI PİR SULTAN ABDAL’A” adlı
araőtirma kitabından alınmıőttır.

HÜNKAR HACI BEKTAŞ VELİ:

Hararet nar’dadır sac’da değildir
Keramet baőtadır taç’ta değildir
Ne ararsan kendinde ara
Kudüs’te Mekke’de hac’da değildir.

Sakin ol kimsenin gönlünü yıkma
Gerçek erenlerin izinden çıkma
Eğer insan isen ölmezsın korkma
Aőtıęı kurt yemez uc’da değildir

Bektaőtilięin kurucusu Hacı Bektaőt Veli, 1209 yılında Horasan bölgesinin Niőtabur kasabasında (İran’ın Kuzeydoğusunda, Türkmenistan sınırındaki Meőtshed şehri yakınında) dünyaya gelmiőttir. Babası Seyit İbrahim Sani adıyla anılan Seyyid Muhammed, anası Niőtabur kentinin tanınmıőt din bilginlerinden Ahmet Amil Niőtaburi’nin kızı Hatem Hatundur.

Bazı kaynaklara göre, Hacı Bektaőt Veli’nin gerçek adı Muhammed bin İbrahim Ata’dır. Çocukluğundan beri kendisine Bektaőt demeye baőtlamıőtlardır. Tanrıya olan muhabbeti ve dostluğundan dolayı da ermiőtlik makamına yükseltilerek Veli lakabıyla anılmıőttır.

Hacı Bektaőt Veli, Moğolların iőtgalinden korkan ailesiyle birlikte, tahminen 1221 yılında 12 yaşlarındaiken doğduğu kent olan Niőtabur’dan ayrılmıőt ve kısa bir süre sonra da korkulan olup Moğollar Niőtabur’u kuőtatma altına almıőtlardır.

Kaynaklar, Hacı Bektaőt Ailesi Niőtaburdan ayrılırken ailenin reisliğini amcası Haydar Ata’nın oğlu Seyyid Hasan yapmaktadır. Hacı Bektaőt’in babası daha Niőtabur’da yaőtarlarken Hakk’a yürümüőt, hatta amcası Haydar Ata’da Hakk’a yürümüőt olduğundan ailenin liderliğine getirilmesi gereken Hacı Bektaőt’in yaőtı küçük olduğundan dolayı Abdal Musa’nın babası olarak bildiğimiz amcasının oğlu Seyyid Hasan getirilmiőttir.

Vilayetname’de bu konu öyle ifade bulmaktadır.” Babası İbrahim el-Sani Hakk’a yürümüőt, padiőtahlıęı Hacı Bektaőt’a arzettiler ama kabul etmedi. Padiőtahlıęı, amcazadelerinden olan ve Musa el- Sani evladından Seyyid Hasan’a verdiler.”

Padiőtahlık bildiğimiz anlamda bir iktidar gücü değil, manevi gücün taőtıdıęı

kutsallıktır, bir gönül padişahlığıdır, yani inançsal bir önderdir.

Hacı Bektaş ailesinin Muahammed Ali soyundan geldiğine inanıldığı için Ehl-i Beyt'e ve İmamlara sevgi ve saygı duyan herkes için kutsal bir ailedir.

Hacı Bektaş Veli Velayetname'sinde soyu şöyle anlatılmaktadır:

“Hünkardan soyunu, mürşidini, kimden nasip aldığını nereden geldiğini sordular. Hünkar, Horasan erenlerindenim, dedi. Aslım Muhammed- Ali soyundan; Türkistandan geliyorum, İbrahim Sani diye tanınan Seyyid Muhammed'in oğluyum. Seyyid Muhammed Musa Sani'nin; o, İbrahim Mücab'ın oğludur. İbrahim Mücab da İmam Musa-i Kazım'ın oğludur. Mürşidim 99 bin Türkistan pirlерinin ulusu Sultan Hoca Ahmet Yesevi'dir. Meşrebim Muhammed- Ali'dendir; nasibim Tanrı'dan.”

Tarihi bir kez daha tahrif (bozma, değiştirme) etme burada da kendini göstermektedir. Velayetname olsun Makaalat olsun Hacı Bektaş Veli'den 200 yıl sonra bazıları tarafından kaleme alınmış ve bazı gerçekler değiştirilerek o dönemlerin egemen anlayışına göre yeniden dizayn edilmiştir. Hacı Bektaş Veli ile 7. İmam Musa-i Kazım (745- 799) arasında aşağı yukarı 400 yıl vardır. Üç nesil saymakla 400 yıla gelinmez. Anadolu Alevi-Bektaşileri için bu hiç de önemli değil. Alevi- Bektaşiler Hacı Bektaş Veli'ye gereken sevgi ve saygıyı İmamların soyundan geldiği için değil, düşüncelerinden dolayı göstermektedirler.

Bizim iddiamız ise daha başka: Yedi İmamcı (İmam Ali, İmam Hüseyin, İmam Zeynel Abidin, İmam Bakır, İmam Cafer, İmam İsmail ve oğlu İmam Muhammed) yani İsmaili dai'si olarak bilinen Hacı Bektaş Veli'nin İmam Musa-i Kazım'ın soyundan gelmesi de bir tahrifin neticesinde olabilir. Burada da amaç Hacı Bektaş Veli'yi İsmaili çizgisinden çekip Oniki İmamcı çizgiye yerleştirmek ve böylece onun devrimci, ihtilalci bir yolaktan gelişini kamufle etmek ki Musa-i Kazım'a bağlanması da onun Oniki İmamlardan yedinci İmam oluşu. Böylece Yedi İmamcı çizgisini de bu şekilde baltalamış olacaklar.

Diğer bir tahrif de; Hacı Bektaş Veli'nin Ahmet Yesevi'den el aldığıdır.

Bu da doğru değildir. Lokman Perende'nin öğrencisi olduğu da yalandır. Ki Lokman Perende'nin Hoca Ahmet Yesevi ile olan ilişkisi de kanıtlanamamıştır.

Lokman Perende döneminde Hacı Bektaş Veli 1221 yılında 8-10 yaşlarında bir çocuktur. Eğer o yaşlarda, Nişabur'dan ayrılmadan önce eğitim almışsa, o

yaştaki çocuğun bir kaç senede alacağı eğitimin ancak okuma-yazma olabileceği ve bu eğitimin geleceğini nasıl yönlendirebileceğine de bakmak gerek. O asıl eğitimini ailesiyle birlikte Moğolların önünden kaçıp İsmaili kalesine sığındıklarında kalenin kütüphanesindeki batını kitapları okuyarak ve

İsmaili dai'lerinden

almış olduğu eğitimle kendini tam anlamıyla bir İsmaili dai'si olarak yetiştirmiş, akabinde de Alamut kalesi İmamı tarafından Anadolu'ya bir dai olarak gönderilmiştir.

Bir başka tahrif ise; Hacı (Mekke'yi tavaf etmek) isminin Bektaş Veli'ye verilmesidir. Tarihçiler, kendilerini yönetenlerden aldıkları emirlerle Anadolu

halkının Ortodoks İslama soğuk baktıklarını bildikleri için inanç önderi olarak kabul ettikleri kutsal kişinin adının başına Hacı sıfatını getirerek onun İslam ile olan bağını anımsatmaya gerek duymuşlardır. Ama Anadolu Alevi- Bektaşî kesimi hala Hacı Bektaş Veli'ye Hacı demeye devam ediyor olsalar da bu Hacı sözcüğünün onlar için anlamı **gönülleri ziyarettir**. Ama Hacı (Lider, Önder, Öğretmen) sözcüğünü kullananların olduğu da yadsınamaz.

Hacı sözcüğünün en güzel anlatımını Yunus Emre'nin şu güzel dizelerinde buluruz.

*Dürüst kazan ye yedir bir gönül ele getir
Yüz Kabe'den yeğrekdir bir gönül ziyareti*

Görünen gerçek; Hacı Bektaş Veli'nin babasının ve amcasının birbiri ardından Hakk'a yürümleri ve kendisinin de küçük olması dolayısıyla Ehl-i Beyt'i sevenlerin gönlünde amcası Seyyid Hasan inanç önderi makamına oturmuştur.

Moğol istilası sürmekte, her taraf yakılıp yıkılmaktadır. Türkistan'dan Azerbeycan'a değin Horasan baştan başa işgal edilmiş. Emevi- Arap orduları tarafından yakılıp yıkılan Güneşin doğduğu yer diye anılan Horasan, bu kez de Moğol barbarlarının istilalarına, kıyımlarına maruz kalmıştır.

Orta Asya'dan gelip yerleşik alana geçenler ile yerli halkın yanı sıra hala göçebe yaşamını sürdürenler can derdine düşmüşler ve kendilerine huzurlu bir bölge aramaktadırlar. Kurtuluşu Batı İran ve Irak bölgesine kaçmakta bulurlar.

Hacı Bektaş Veli ailesi de Alamut'a bağlı Kuhistan bölgesindeki İsmaili mezhebine bağlı Nizari koluna ait kalelerine sığınır.

Hacı Bektaş Veli'nin geleceğe ışık tutacak olan düşünceleri de bu kalede alacağı eğitimle biçimlenecektir.

O dönemi daha iyi anlamak için tarihin biraz daha gerisine gitmek gerekmektedir.

Sünni Selçuklu sultanı Tuğrul bey 1038 yılında Nişabur'u alıp kendini sultan ilan etti. Nasır Hüsrev 1052 yılında Horasan hücceti (İmamın tanığı) ve Fatımi İsmaili baş dai'si olarak karargahını Belh kentinde kurdu. O kentten Nişabur ve Horasan'ın diğer kentlerine İsmaili mezhebinin propagandasını başlatıp yönetti. Selçuklu yöneticilerinin desteğini alan Sünni ulemanın düşmanlığını yükseltmiş ve bu bağnazlık karşısında Heterodoks Şii-İslam inançlı Türkmenler ve İranlılar (Yedi İmamcı İsmaililer ve Oniki İmamcılar) bu ortamda kendilerini gizlemek zorunda kalmışlar, gerek bulduklarında da takiiye yapmışlardır. Alamut Nizari devletini kuran Yedi İmamcı Hasan Sabbah ölümüne kadar (1090-1124) ve ölümünden sonra Alamut kalesinin yöneticiliğini devralan diğer Nizari önderleri Melikşah ve oğullarıyla mücadeleleri boyunca Yedi İmamcı İsmaili da'leri İsfahan, Belh ve Nişabur'da kendi inançları doğrultusunda geniş çaplı propagandaya girişerek Oniki İmamcı şiiilerden de büyük çaplı katılımların olmasını sağlamışlardır. Baskı altında kalan İsmailiye inançlıları, Sünni İslamın koruyuculuğunu

üstlenmiş Selçuklu sultanlarının baskılarından kurtulmanın tek yolunun Hasan Sabbah'ın idaresi altındaki kalelere sığınmak olduğunu görüp akın akın gelip bu kalelere yerleşiyorlardı. Baskının var olduğu kentlerden ayrılmayanlar da İsmaililer ile gizli gizli ilişkiler kuruyorlar, gerektiğinde de takiyyeye başvurarak yaşamlarını biraz daha kolaylaştırmaya çalışıyorlardı. Hacı Bektaş Veli'nin Nişabur'da yaşayan atalarının da bu baskılardan nasiplerini almadıkları söylenemez. Görünen o ki, inancını gizleyip, takiyye yaparak Nişabur'da kalmayı başaran Hacı Bektaş Veli'nin ataları sonunda Moğollardan kaçarak nihayetinde bir Nizari kalesine sığınmışlardır.

Nişabur 1142 yılında Selçuklu prensi Atsız tarafından ele geçirilmiş ve arkasından Sultan Sencer tüm Horasan'a egemen olmuştu. Sonra 1174-1185 yılları arasında Toğan Şah Ebu Bekr'in egemenliği altına girdi. 1187 yılında Melikşah bin Tekiş ve 1193'de Kutbeddin Muhammed'i Nişabur'un egemeni olarak görmekteyiz. Kent Karahitaylı ve Selçuklular arasındaki çekişmeler nedeniyle birinden diğerine sürekli el değiştiriyordu. En sonunda 10 nisan 1221 yılının cumartesine rastlayan günü Moğolların eline geçen Nişabur kentinin sonu daha acıklı oldu. Halk, kasım 1220'de kentin surundan atılan bir ok ile vurulan Tokuçar'ın ölümünden dolayı cezalandırıldı. Bu nedenle Toluy aman dileyenlerin isteklerini kabul etmiyordu. Şehir zaptedilince 400 sanatkar hariç bütün halk katledildi. Şehir tamamiyle tahrip edilerek çift sürüldü. Gizlenerek sağ kalanları da imha etmek için bir Mogol komutanı 400 Tacik ile harabeler arasına bırakıldı. (V.V. Barthold, Türkistan)

Batıya doğru ilerleyen Cengiz Han, 1221'e doğru Oksus'u geçip Buhara'yı almış ve genç oğlu Toluy'u Horasan'ı almakla görevlendirmişti. Doğu İran'a yönelikleri sırada Cengiz Han 1223'te oğullarıyla görüştü. 1225'te de Moğolistan'a geri dönüp 1227'de öldü. Onun ölümü ile bölge geçici de olsa biraz nefes aldı. Zaten bölgede Moğollara direnip onlarla mücadele eden de sadece Celaleddin Harezmsah idi.

Hacı Bektaş Veli ailesinin bu kargaşa ortamında yakılıp yıkılan, tarla gibi sürlüp yerle bir edilen Nişabur'a dönmesi elbetteki artık mümkün değildi.

Akla gelebilecek tek olasılık ailenin ardıllarıyla birlikte bir Nizari kalesine sığınıp yerleşmesiydi. Farid Daftary, Moğolların Horasan'ı işgal ettikleri yıllar ve Horasan'ın batı sınırını oluşturan Kuhistan bölgesindeki Nizari kaleleri hakkında şu bilgileri veriyor.

“Alaaddin Muhammed III. 'ün (1221-1255) ilk yıllarıydı. Sünni ulema dahil Moğolların önünden kaçan çok sayıda Horasanlı göçmenler gelerek Kuhistan bölgesindeki Nizari İsmaili kalelerine sığındılar. Moğollar istilalarının başlangıcından itibaren Alamut Nizari İsmail devletinin, diğer küçük prensliklerden daha güçlü olduklarını deneyerek anlamışlardı. Ayrıca Nizari İsmaili önderleriyle Moğollar arasında bir antlaşma yapıldığı anlaşılıyor; çünkü Celaleddin Hasan III. (1210-1221) Moğolların batıya hareketinin başlangıcında, Talikan'da bulunan Cengiz Han'a barış istemiyle gizli bir elçi heyeti gönderdiği biliniyor. Kuhistan Nizari İsmailileri Moğol istilasında

etkilenmedi. Güçlerini, gelişim ve özgür yönetimlerini sürdürdüler. Aralarına katılmış olan sığınmacılarla her şeylerini paylaştılar. Doğrusu, Kuhistan Nizarilerinin bilgin önderi Şihabeddin (Shihab-al Din) bu mültecilere öylesine iyi ve cömert davrandı ki bu Nizari bölgesinden Alamut'a şikayetler oldu; hazinenin kaynakları üzerinde olumsuz etkilenmelerden yakınılıyordu. Alamut'tan onun yerine atanmış olan yeni Muhtashim (Kuhistan Nizari önderlerine verilen genel ad) Shams al-Din (Şemseddin) de mültecilerde eşit derecede saygı ve hayranlık uyandırdı. Bu olayları ve Kuhistan'daki Nizarilerin o zamanki durumunun ayrıntılarını Minhac-i Sirac adıyla tanınan 1224-1226 yılları arasında üç kez Kuhistan'ı ziyaret etmiş bulunan Sünni kadı Minhac al-Din Osman bin Sirac al-Din al Cuzcani anlatmaktadır. Cuzcani, hem yüksek övgüler yaptığı Şihabeddin'i hem de Şemseddin'i tanımış, hatta Şemseddin ile Sistan adına diplomatik görüşmeler yapmıştı.

Şemseddin'in Kuhistan'a gelişi Nizarilerle, Sistanlı komşuları arasında yeni çatışmaların patladığı döneme rastlar. Sistan emiri Yamin al-Din Bahramşah, daha önce Hasan III. ile iki kez çatışmaya girmişti. Moğollar Sistan'ı istila ettiyse de fazla kalmadan batıya doğru ilerlediler. Yeniden tehditler ve karışıklıklar başladı Sistan'da. Güçlü bir askeri kumandan olan Şemseddin Nizari güçlerin başına geçerek, Sistan emiri Binaltıgin'i 1226 yılında kesin bir yenilgiye uğrattı... Kuhistan'daki Nizari topluluğu bölgesel işler ve olaylarda Alamut'tan bağımsız davranma siyaseti izliyordu; böylece diğer bölgelerle ticaret yolları geliştirdi, bu da ekonomisinin yükselmesine büyük yardımcı oldu." (F. Daftary, İsmailis,s.381,414; Juzjani, Tabaqat, vol 2, s 182-185 ve 186-188).

Hacı Bektaş Veli ailesi ve ardılları Nişabur'un Moğollar tarafından İstila edileceğini öğrendiklerinde yaşadıkları bu kenti terkederek 1221 yılının ortalarında Kuhistan'daki İsmaili kalelerinden birine sığınmışlardı. Büyük bir olasılıkla sığınılan bu kale Nizari valilerinin oturduğu bir yerdi. 1221-1223 yılları arasında İsmaili ozanlarının methiyeler düzdüğü tanınmış bilgin Şihabeddin mustashim (Kuhistan İsmaili valilerinin genel adı) idi. Bu İsmaili valisi, İsmailiğin kurucusu büyük İmamı İsmail'in kardeşi Musa-i Kazım soyundan gelmiş olan Hacı Bektaş ve ailesine gereken saygıyı göstermişler. 1224 yılında batını İsmaili mezhebinin merkezi yönetim yeri olan Alamut kalesi tarafından Kuhistan yöneticiliğine atanan genç bilge Şemseddin Muhammed el Tebrizi ile kurmuş olduğu ilişki Hacı Bektaş Veli'nin dünyasında yeni yeni ufuklar açacak ve bu ilişki çok uzun soluklu olacaktır.

Şemseddin el Tebrizi'nin yaşamı ve taşıdığı batını sır tam anlamıyla bilinmese de onun Alamut İmamı Celaleddin Hasan III'ün (1210-1221) oğlu olduğu ve İmam İsmail soyundan geldiği üzerine kaynaklar bulunmaktadır.

Kuhistan yöneticiliğine atanan genç Şemseddin el Tebrizi, bölgesinde yoğun şekilde bulunan göçmenlerin sorunlarıyla ve yıllardır sürüp nice yıkımlara neden olan Sistan savaşlarının sonuçlanması için büyük gayret harcamıştır. Gösterdiği başarı onun önemli görevlere atanmasına ve çevresinde tanınmasına neden olmuştur.

3 yıl kadar Kuhistan bölge valiliği yapan Şemseddin el Tebrizi daha sonra Alamut kalesi tarafından bu kez de Hindistan bölgesine gönderilip bir İsmaili dai'si olarak Multan, Pencap ve Gucerat bölgelerinde İsmaili öğretisini halka anlatmaya memur edilmiştir.

Şemseddin Muhammed el Tebrizi'nin İsmaili öğretisini yaymak için gittiği bölgelerde zaman zaman kah bir tacir kılığında kah bir Kalenderi olarak kendini gizlemek zorunda olduğunu görmekteyiz. Makalat'da kendisine sorulan **“Niçin medreseye uğramıyorsun?”** sorusuna şu yanıtı vermektedir. **“Ben sözlerin görünüşteki ya da açık görünen anlamları üzerinde tartışmaya girmem. Kendi anlayışımla (batını, iç anlamıyla, ezoterik) tartışsam bana gülerler, kafir derler).**

Şemseddin Muhammed el Tebrizi, 1242-1243 yılları arasında yine İsmaili öğretisinin bir dai'si olarak Rum Diyarı'nda (Anadolu'da) bulunmaktadır. Mevlevi tarihçileri el Tebrizi'nin bir yıl boyunca Konya'da bulunduğunu ve oradan ayrılıp yeni bir görev almak için Alamut'a doğru yola çıktığında Mevlana'nın onu arayıp ağladığını nakletmektedirler.

Alamut kalesi İmamı olan yeni Müslüman Celaleddin Hasan III, Bağdat halifesiyle anlaşma yaparak şeriatı benimsemiş, ardından da öldürülmüştür. İmamlığa Şemseddin el Tebrizi ile babadan bir anadan ayrı kardeş olan 9 yaşındaki Alaaddin Muhammed geçirilmiştir. Kaynaklar bu gelişmelerin Alaaddin Muhammed'in anası ile başvezirin birlikte kurdukları tezgahın bir sonucu olduğunu yazmaktadırlar.

“Alaaddin Muhammed III, Abbasi halifesi al-Mutasım (1242-1248) diğer bir çok İslam liderleri tarafından ortak anlaşmayla düzenlenen bir elçilik heyetinin başına, eski Kuhistan valisi ve şef dai'lerden Şebeddin ve Şemseddin Muhammed (el Tebrizi) geçirilerek Moğol başkentine (Talikan) gönderildi. Bu heyet 1246 yılının başlarında Moğol İmparatorluğunun başına geçen Göyük Han'ın tahta geçme törenlerine katılmıştı. Moğol geleneğine göre toplanan kurultayda 2000 kişi bulunuyordu. Alamut önderi Alaaddin Muhammed III. bu heyetle Göyük Han'a babası celaleddin Hasan ile Moğollar arasında yapılan anlaşmayı anımsatan bir memorandum gönderdi. Ancak Nizari elçileri Han tarafından hakarete uğrayıp kovuldular. Memorandum'a da ağır sözlerle karşılık verildi. Han, bu olayın hemen arkasından sözlerini uygulamaya koydu ve Elgidey'i (Elçigiday) Moğol ordularının başına geçirerek İran'a gönderdi. Hedef, İsmaililerin ve Bağdat halifelerinin idaresindeki toprakların zaptı idi. Göyük'ün Nizarilere karşı düşmanca planları onun ölümünden (1248) sonra halefleri tarafından sürdürüldü.” (F.Daftary, agy,s.418; V.V. Barthold, Hz. Hakkı Dursun Yıldız, Moğol İstilasına Kadar Türkistan, Ankara, 1990,s.511-513)

Hacı Bektaş Veli genç yaşında Şemseddin el Tebrizi gibi bilge bir kişinin koruması altındadır artık. Nizari İsmaililerin batını öğretisine büyük bir ilgi duyar ve bilgisini artırmak, o gizemli dünyanın kapılarının kendisine açılmasını sağlamak için büyük bir gayret içerisinde. Batını bilgilerin hazinesi

niteliğindeki Alamut kalesi kütüphanesi genç Hacı Bektaş'ın gözleri önüne serilir. Alamut kalesi salt kütüphanesiyle değil bilge dai'lerin uğrak yeri olmasıyla da ünlüdür. Bir bilgi deryasına düşen Hacı Bektaş bundan yararlanmanın yollarını da bilir ve feyzini buradan alır.. Bir yanda İsmaili öğretisini tüm dünyaya yaymayı misyon edinmiş dai'ler, diğer yanda bu bilgileri yudum yudum içmeyi kendisine amaç edinen genç bir adam Hacı Bektaş Veli. Alamut kalesi kitaplarıyla ve yaymaya çalıştığı Sırrı Hakikat öğretisiyle bu genç adamı yürek dinginliğinde ağırlamaktadır. Hacı Bektaş Veli Türkçeyi ve Farsçayı geliştirmekle yetinmez Arapçayı da öğrenir. Gizemli dünyanın kapılarını kendisine açan Batıni İsmaili öğretisini geliştirdiği bu üç dilde de en iyi şekilde anlatabilmektedir.

Kaynaklar O'nun Bizans (Yunanca) dilini de öğrendiğini yazarlar.

Hacı Bektaş Veli, İsmaili dai'lerinin verdikleriyle yetinmeyip onları bu bilgi deryasına ulaştıran kitapları da öneriler üzerine alıp okur ve su gibi içer.

Dai'lerin okuduğu kitaplar; Ummu'l kitap, Mansur el-Yamani'nin Risalat el- alim ve'l Ghulam, İhvan-ı Safa Risaleleri, Nasır Husrev'inkileri (Sefername ve diğerleri), Hassan Sabbah'ın Dört Faslı ve Sergüzeşt'ini, 1164 Büyük Kıyameti ilan etmiş Al-a Zikri Selam Hasan II'nin oğlu Alaaddin Muhammed II zamanında Kuhistan'lı Abu İshak'ın kaleme aldığı İsmailiğin yeniden düzenlenip açıklığa kavuşturulmuş ilke ve buyruklarını içeren Haft bab-i Baba Sayyidina'yı İsmaili yoluna nasıl girileceğinin ilkelerini ve törenlerini, dereceleri açıklayan büyük İsmaili bilgini Nasuriddin Tusi'nin Rawdat-ül Taslim gibi eserlerini okuyarak kendisini bilge mertebesine vardırان bir İsmaili dai'si olur.

Eşitlikçi, özgürlükçü İsmaili-batıni öğretisinin hem idari hem de öğreti yeri olan Alamut kalesi yöresindeki egemenlerin de korkulu rüyasıdır. Saldırıları, savaşlar günlük yaşamın bir parçasıdır. Dolayısıyla genç bir delikanlı olan Hacı Bektaş Veli de bundan geri kalmaz ve İsmaililerin katıldığı savaşlarda yer alır.

Hacı Bektaş Veli ve kardeşi Menteş, Nizari İsmaililerin kalelerinde batıni öğretimlerini sürdürürlerken ailesinin önderi Seyyid Hasan ailesi ve ardılları yanlarından ayrılıp Azerbeycan'ın Hoy kasabasına yerleşmişlerdir.

Onbeş yıl kadar İsmaili kalelerinde kalan Hacı Bektaş Veli, almış olduğu eğitimle kendini tam anlamıyla yetiştirip bir İsmaili dai'si mertebesine ulaşarak her İsmaili dai'sinin yaptığı gibi öğretisini yaymak için gezilere çıkmaya başlamıştır. Kendisine bu eğitim misyonunu yükleyen de Alamut kalesinin İsmaili İmamı Alaaddin Muhammed II'dir.

O dönemde İsmaili öğretisini yayacak yetkin dai'lerin listeleri çıkarılır ve nerede, hangi bölgede görev yapacakları İmam tarafından onaylanarak resmîyet kazanırdı. Bu yöntem Fatımi İsmaililer tarafından gelenek haline getirilip resmîleşmişti. Bilindiği gibi; başlangıçta Moğollarla aralarında iyilik anlaşması olan Alamut kalesi yöneticilerinin sonradan araları açılır ve Moğollar Alamut kalesini ele geçirip yıkarlar (1256). Bununla da kalınmamış; batınilığın irfan ocağı, karanlık düşüncelerin korkulu rüyası, döneminde Hermetik-batıni ilimiyle ışık saçan Alamut kitaplığı da arşivleriyle birlikte yakılarak yok

edilmiştir.

Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlana Celaleddin (s.237) adlı eserinde Hacı Bektaş Veli'nin gerçek kimliğini ortaya koyuyor:

“Hacı Bektaş, bütün manasıyla batını inanişların mürevvici (yürüten, propagandasını yapan) bir batını dai'siydi. Bunu Makalat açıkça gösterdiği gibi en eski kaynakların Bektaşilik hakkında verdikleri malumat da teyit eder.”

Vilayetname'de adı geçen Güvenç Abdal'ın söylencelerine bakıldığında Hacı Bektaş Veli'nin ehil olmuş diğer İsmaili dai'leri gibi Hindistan'a da gittiği farzediliyor. Bilindiği gibi; el aldığı Şemseddin el Tebrizi de 1227-1235 yılları arasında Hindistan gönderilip Multan, Pencap ve Gucerat'da İsmaili öğretisini yaymakla görevlendirilmişti. 1221 yılında İsmaili öğretisiyle tanışan Hacı Bektaş Veli'nin de 18 yaşlarında olup, 6-7 yıl içinde kendini yetiştirerek aynı tarihlerde, hatta Şemseddin Tebrizi ile birlikte bu gezilere çıkmış olması mümkün görünüyor.

Güvenç Abdal Vilayetname'deki söylencesinde; Hacı Bektaş Veli Güvenç Abdal'ı Delhi kentindeki kuyumcu müridinden 1000 altın neziri (adak) almaya göndermiştir. Yine Vilayetname'de O'nun Şam ve Necef'i (Hz.Ali'nin türbesinin bulunduğu yer) gezdiği, Mekke ve Medine'ye gittiği, V. İmam Muhammed Bakır'ın türbesinin başında riyazata (benliği yok etme, nefis eğitimi alıştırmaları, kendine çile çekirme) girdiğini ve orada üç yıl kalarak hizmette bulunduğunu okuyoruz.

Hacı Bektaş Veli, 30 yaşlarında bir İsmaili dai'si olarak Alamut kalesi İmamı Alaaddin Muhammed III tarafından bu kez de Rum Diyarı'na (Anadolu'ya) görevli olarak gönderilir. Babai halk ayaklanmasının Baba Resulu Baba İlyas o dönemde Amasya'da ikamet etmektedir. Abu'l Vefa'nın halifelerinden sayılan batını bilgisi Baba İlyas'ın Anadolu topraklarında yaşamasının en büyük nedeni de öğretisini o topraklarda yeşertmektir ve kendisinin büyük bir olasılıkla Anadolu baş dai'si olan Dede Garkın'ın yerine bu göreve getirilmiş olmasıdır. Hacı Bektaş Veli Alamut İmamı'ndan halk arasında Baba Resul olarak ünlenen Baba İlyas'a bir mesaj getirmiştir. Kardeşi Menteş de beraberindedir ama, büyük bir olasılıkla Menteş Amasya'ya geçmeyip Baba İlyas'ın halifesi Baba İshak'ın yanında kalmış ve büyük Babai Ayaklanmasında onunla birlikte Sivas'ta Anadolu Selçuklularına karşı savaşırken şehit düşmüştür.

Aşık Paşaoğlu bir söyleminde Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişini küçümseyerek: *“Bu Hacı Bektaş kardeşiyle Anadolu'ya gelmeye heves ettiler. O zamanda Baba İlyas gelmiş Anadolu'da oturur olmuştu. Meğer onu görmeye gelmişler. Onun dahi hikayesi çoktur.”*

Hacı Bektaş Veli'nin amcası Haydar Ata'nın torunu Abdal Musa deyişlerinde Rum Diyarı olarak bilinen Anadolu'ya Horasan bölgesinden binlerce insanın ışık saçmak için geldiğini yazar ve Anadolu'da da bu düşüncede olan **“Işık İnsanlarından”** söz eder.

Doksan altı bin Horasan Pirleri

***Elli yedi bin Rum Erenleri
Cümlesinin serfirazı serveri
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?***

Abdal Musa'nın yukardaki dörtlüğü gösteriyor ki, Anadolu'daki aydınlanma süreci salt Horasan'dan gelen Pirlerin değil, Anadolu topraklarının yerleşik halkı olan ve Işık İnsanları olarak bilinen Rum Erenleri'nin de gayretleriyle başlamıştır.

Alamut kalesi halkına iyi davranmayan bölge egemenlerinin korkulu rüyasıdır. Selçuklu İmparatorluğu bile onlarla başa çıkamamaktadır. Hatta abartı olmasa gerek ki, İsmaililere vergi verdikleri söylenir.

“ 1227 yılında ise Suriye baş dai'si Mecdeddin Rum, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat'a elçisini gönderip ondan sultanlık tarafından Alamut'a her yıl düzenli gönderilen 2000 dinarı talep etti. Sultan bir süre onu oyaladı ve Alamut yöneticisine (Alaaddin Muhammed III) (1221-1255) danıştı. Alamut İmamı, Suriye şefinin talebini onaylayarak verginin Suriye İsmaililerine verilmesini söyledi. Bunun üzerine vergi Suriye İsmaili topluluğuna gönderildi.” (Al Hamawi, al Tarikh-i al-Mansuri s.340. Aktaran Farhad Daftary)

Anadolu'daki halkın yaşamı ve yönetimin dayattığı koşullar Baba İlyas'ın ayaklanmasını zorunlu kılmıştır. Büyük bir olasılıkla Alamut kalesi İmamından hiç bir şekilde icazet almadan bağımsız hareket etmiş ve koşulların gereklerini kendi özgür iradesiyle yerine getirmek istemiştir.

Kaynaklar Baba İlyas'ın da bir İsmaili dai'si olduğunu yazmaktadırlar. Baba İlyas'ın piri olan Dede Garkın'ın yerine Alamut İmamı tarafından Anadolu baş dai'liğine atandığı, Dede Garkın'ın da Abu'l Vefa yolağından olduğu, dolayısıyla da Baba İlyas'ın ve de Baba İshak'ın Abu'l Vefa'ya bağlı oldukları Osmanlı tarihçileri tarafından da kabul görmektedir.

Abu'l Vefa adı, Fatımi İsmaililerin 995 yılı listesinde Daylam baş dai'si olarak geçiyor. Her dai'nin yaşamı boyunca değişik bölgelerde görevler aldıkları anımsanırsa, kaynakların Kürt olduğunu yazdığı Abu'l Vefa da değişik bölgelerde dai'lik yaptıktan sonra son zamanlarını Bağdat baş dai'si olarak geçiriyor ve halkın kendisine gösterdiği sevgi ve hürmetten dolayı da Abu'l Vefa Bağdadi olarak da anılmaya başlıyor.

Araştırmacı-Yazar İsmail Kaygusuz Hacı Bektaş Veli hakkındaki bir yazısında şöyle bir tesbiti okuyucuya sunuyor:

“...Vilayetname'de Hacı Bektaş Veli'nin yaşamına ilişkin anlatılanlar, yazarın halkın arasından ve başka menakıbnamelerden derlediklerinin, dönemin yöneticisinin inançsal ve siyasal istekleri doğrultusunda kaleme almış olduklarıdır. Dikkat edilirse Hacı Bektaş, Vilayetname'sinde Batniliğin-bir suçmuş gibi- aklanıp, sünnileştirilmiş. Keramet sahibi bir velidir, yani Tanrı dostudur; ama en büyük kerametlerinden biri olan tek danesini dökmeden darı

çeçi üzerinde otururken bile ona namaz kıldırılmıştır. Ayrıca Vilayetname'ye sokulan bazı keramet ögeleri, çok daha önce yaşamış veliler tarafından gösterilenlerin yinelenmesidir.

Örgütlü batınlığın son temsilcileri Nizari İsmaililerin (1090-1256), Sünni yönetimler tarafından İslam düşmanı, dinsiz, katil, her türlü kötülüğü yapmaya hazır şeytan gibi görülmesi nedeniyle menakıbname yazarları 'dai ve İsmaili' adları kullanmaktan çekinmişlerdir. Oysa Vilayetname'de Hacı Bektaş'ı ziyarete gelmiş olduklarından sözedilen Horasanlı Kalenderiler, İsmaililerden başkası değildir. Gerçek böyle iken, Hacı Bektaş Veli, Nizari İsmaililerle ilişkisi bir yana, içinden geldiği babailerden bile uzaklaştırılmış ve hala babai Ayaklanması'na katıldı-katılmadı tartışması yapılıyor. Onu Sünni göstermek için Nakşibendiler Hacı Bektaş'a 'amcazade' diyor ve onun batınlığını-Aleviliğini 'iftira' kabul ediyorlar."

1240 yılındaki Babai Halk Ayaklanmasının sonrası...

Anadolu'nun en büyük halk hareketinin yenilgiyle sonuçlanması üzerine halk arasında **Baba Resul** olarak bilinen Baba İlyas'a bağlı halifeler yürekleri dağlanarak Anadolu'nun kuş uçmaz kervan geçmez, Selçuklunun eli uzanmaz yörelerine binbir acıların çığlıklarıyla çekilip kendi içlerine döndüler. Kendi acılarını kendi suskunluklarında sağaltıp kaldıkları yerden devam etmeyi seçtiler ve yaşadıkları topraklar olan Anadolu'da "Aydınlanma Çağını" başlattılar.

Anadolu'da Moğol istilasını hem halkı hem egemeni vuruyordu ve en fazla kaybı olan da halka baskı kuran Selçuklu oluyordu. Selçuku tahtını kurtarmanın derdine düşmüşken Babai İsyanının yaratıcılarını unutmak zorunda kalıp peşlerini bırakmıştı.

Anadolu başdai'si Baba İlyas'ın halifesi de olan Batını-İsmaili dai'si Hacı Bektaş Veli, Malya bozgunundan sonra diğer halifeler gibi gizlenme ve güçlenme gereğini duyarak şimdiki adı Hacı Bektaş kasabası olan Sulucakarahöyük'e gelerek "**Hagios Caralambos**" denilen bir tapınağa gizlendi.

Mevlana'nın halifelerinden Ulu Arif Çelebi'nin müridi olan **Tarihçi Ahmet Eflaki** 1353 yılında yazmış olduğu **Menakibularifin** "Ariflerin Menkibeleri'de" şöyle der: "*Hacı Bektaş Veli, Baba Resul'un (Baba İlyas) has halifelerindendi. Baba Resul Rum ülkesinde Anadolu'da zuhur etmişti. Bir topluluk ona Baba Resulullah (Allah'ın Elçisi Baba) diyordu. Hacı Bektaş'ın marifetle dolu bir kalbi vardı, fakat şeriata uymuyordu.*"

Bu nedendir ki Baba İlyas kendisinden sonra ancak Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu halkının yeni umudu olacağını biliyor ve halifesini de bu iş için görevlendiriyordu. Diğer Horasan ve Anadolu Erenleri de Hacı Bektaş Veli'nin peşinden gitmekten geri durmamışlardı. Artık onların Pir'i Hacı Bektaş Veli'dir.

İsmail Kaygusuz, Görmediğim Tanrıya Tapmam adlı kitabının 176.

Sayfasında önemli bir tesbiti okuyucuya sunarak kafalardaki bazı sorulara da yanıt vermiş oluyor..

“Gerçekte, henüz otuz yaşlarında bulunan Hacı Bektaş Veli, kardeşi Menteş’i Sivas’ta şehit verdiği bu ayaklanmanın içindeydi. Baba İlyas’ın altmış halifesinden biri olan Hacı Bektaş’ın her şeyden önce Ehlibeyt- Ali soyundan gelmesi saygınlığını artırıyordu. Ayrıca bir Veli olarak da saygı görüyordu. Ama onun sultanlık tahtı ve tacında gözü yoktu. Büyük olasıyla 1240 yılı Kasım ayındaki Malya yenilgisinden az bir süre önce, Kendek’de bir oyun gibi vuku bulan cenkten (Bir yine lu’b nice vakidir / Şol ki Kendek’te ceng-i sultani) sonra bir karara varılmış ve buyruk çıkmıştır. Deyim yerindeyse 2savaş Meclisi2 tarafından Hacı Bektaş, kendisine özünde keşfedilmiş bulunan, birleştirici ve aydınlatıcı misyon yüklenip ‘Yolu ve erkani sürdürmek için’ bilinçli olarak hareketin dışına çıkarıldı”.

Bu gerçeklerin ışığında Baba İlyas’ın halifelerinin içinde Erdebil tekkesi şeyhi Edebalı de vardır (Osman Beyin kayınbabası) ve tüm halifeler Hacı Bektaş Veli’nin önderliğini kabul etmişlerdir.

Erdoğan Çınar, **“Aleviliğin Gizli Tarihi”** adlı yapıtının s.208’de yukarıda adı geçen tapınağın bulunduğu yerde bugün Hacı Bektaş Veli’nin dergahının yer aldığını yazar. Bu söylencelere göre de bu tapınak İdris adlı bir Veli’nin evidir. Burada İdris’in karısı olduğu söylenen Kadıncık Ana ile karşılaşır. Kadıncık Ana’nın “Bacıyan-ı Rum” örgütlenmesinin de önderi olduğu söylenir. Bin yıldır var olan Anadolu’daki bu tip tapınaklar **“Işık İnsanlarının”** dergahları, mabetleridir ve Hristiyanlığın da büyük baskısı altındadırlar.

Hacı Bektaş Veli kendine yakın düşünceleri olduğuna inandığı bu dergahta kalarak baskıyla bunalıp kötü bir dönem geçiren Işık İnsanları dergahını yeniden canlandırır, yıkılmaya yüz tutmuş duvarı sağlamlaştırıp ayağa kaldırır.

Kutsal kitaplarda İdris peygamber olarak geçen, gelmiş geçmiş en büyük bilge olarak da kabul gören Mısırlı terzi Hermes’in yolundan giden Anadolu’daki “Işık İnsanları”, Hristiyan bağnazlığının baskısıyla bunalmış ve kendi dergah- mabetlerinde sessiz sedasız bir yaşam sürmektedirler. Bizanslıların, Haçlıların, Selçukluların, daha sonra da Moğolların baskıları karşısında dimdik ayakta duran, kurdukları kadın örgütleriyle erkeklerin destekçisi olan hatta savaşlarda yer alan bu kadınlar örgütü “Bacıyan-ı Rum” olarak bu kez de Hacı Bektaş Veli’ye kucak açmışlardı.

Söylencelerde Kadıncık Ana’nın kocası olarak kabul gören İdris adlı kişi aslında İdris Peygamber’in (Mısırlı terzi Hermes) öğretisi yuvası olmasından dolayı bu adı almış olamaz mı? Yoksa bu ad bir rastlantı mıdır? Buna göre Kadıncık Ana evli değildir ama, kendisini İdris Peygamber’in öğretilerine adadığı için yöresinde İdris’in karısı olarak da bilinmektedir.

Hacı Bektaş Veli Kadıncık Ana’nın dergahında yeniden kendini bulur. Yıkılmaya yüz tutmuş bu dergahın yeniden canlanması kendinin de yeniden yaşam bulması demektir.

Kadıncık Ana'nın dergahının bulunduğu Kapadokya bölgesi, Bizans'taki Hristiyan-Ortodoks kilisesinden sonra ikinci önemli dinsel ve yerleşim yeridir Anadolu'da. Hristiyan Mistisizminin atan kalbidir orası. Hristiyanlığın Roma imparatorluğunun resmi dini olmasıyla Hristiyanlığı kabul etmeyen halkın en yoğun baskılara maruz kaldığı merkezi yerdir. Bizans'ın ve Ortodoks Kilisesinin baskısından bunalan ve kaçmak zorunda kalan halk Kapadokya'da bulur kendilerini, çünkü saklanabilecekleri en güvenilir yer orasıdır ve dostlar arasındadırlar. Bu nedenle 500 yıl sonra kendileri ile aynı yazgıyı paylaşan göçebe insanlarına en sıcak davranan, onlara sevecenlikle kucak açan halk Kapadokya halkı olur. Onların da Babai Ayaklanmasında canları yanmış, Baba İlyas da Kapadokya'nın yerleşik halkının kendisine duyduğu sevgi-saygı ve hürmetten dolayı halifesi Hacı Bektaş Veli'yi oraya göndermekte bir mahzur görmemiştir. Aynı dili konuşmasalar da aynı düşüncenin, aynı potada erimişliğin, birbirlerini en iyi anlayanların yüzü suyu hürmetindedir tüm bunlar. O bölgede yaşayan Rumlar ve Ermeniler Babailerle aynı yazgıyı paylaştıklarından birbirlerinin hallerinden de en iyi onlar anlamaktadırlar.

Malya bozgunundan sonra Hacı Bektaş Veli ve halifelerine de evsahipliği yaparak değerini daha da artırmıştır.

Kadıncık Ana dergahı da binbir zorlukla yürütmeye çalıştıkları dergahını ayakta tutacak hatta yeniden yürütecek bir Veli bekliyorlardı. Kapılarını çalan Hacı Bektaş Veli'yi sevinçle ve büyük bir umutla karşıladılar. O beklenen an gelmişti nihayet. Anadolu'nun bu gizemli ve kadim inancı yeni bir öndere kavuşmuştu. Artık gelecekte korkmuyorlardı.

Babai Halk Ayaklanmasından kurtulanların uğrak yeri oldu Sulucakarahöyük. Baba İlyas'tan el almış bir nice Derviş kendilerini yeni bir ocağın kapısında buldular, ısındılar, canlandılar, içine düştükleri karanlık ve kapıldıkları karamsarlıktan Anadolu Bacılar'nın desteğiyle kurtulup aydınlık yüzlerini yeniden yaşamın içine çevirdiler.

Anadolu'da çiçekler açmaya başlamıştı, Malya Ovası bozgunu sonrası. Anadolu Aydınlanma çağına giriyordu Horasan Pirleri ve Rum Abdallarının (Işık İnsanları) öncülüğünde. Her derviş kendine düşen bu onurlu görevi sevinçle yapmaya başlamış, Hacı Bektaş Veli bir İsmaili dai'si olarak çocukluğundan beri öğrendiklerini halka vermek için canını dişine takmış çalışıyordu.

Devlet yamalı tarihçiler ne derlerse desinler, ne yazarlarsa yazsınlar, Hacı Bektaş Veli Baba İlyas'ın en önde gelen halifelerindendir. Hacı Bektaş Veli'yi sevmeyen Aşıkpaşazade de, Baba İlyas'ın torunu olan Elvan Çelebi de yazdıklarıyla bunun gerçek olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Ama onu değerinden aşağı itmeye çabalayanlar da az değildir. Bunlardan birisi de **Ahmet Yaşar Ocak**, "**Babailer İsyanı**" adlı eserinde ayaklanmaya karşı çıkışının öfkesini Hacı Bektaş'a olan öfkesiyle açığa çıkarmaktadır:

"Baba Resul'un bu en ileri gelen halifesi, daha doğrusu sonraki gelişmeler dikkate alındığı taktirde tarihte en ünlü Baba İlyas halifesi olarak şöhret

yapacak olan Hacı Bektaş-ı Veli hakkında devrinin kaynaklarında pek tatmin edici bilgi bulunmaz. Onun üzerine bütün bilinenler aşağı yukarı Velayetname'ye dayanır. Meçhul bir yazar tarafından Hacı Bektaş'ın ölümünden hemen hemen bir asır sonra yazılan bu eser de , aslına bakılırsa Hacı Bektaş'ı tam olarak ortaya koyabilecek nitelikte değildir. Devrinin kaynaklarında böyle pek iz bırakmamasına bakılırsa, onun kendi zamanında fazla şöhret sahibi olmadığına hükmetmek yanlış sayılmaz."

Hacı Bektaş Veli Baba İlyas'tan aldığı desturla yerleştiği Sulucakarahöyük'te diğer halifelerle birlikte toplumsal ve hümanist düşüncesini yaymaya başlar. Kim kime dum дума havasında olan Anadolu toprakları halkıyla birlikte Hacı Bektaş Veli'yi kucaklar. Bizanslılar her zamanki gibi yine taht kavgasındadırlar. Anadolu Selçukluları Moğol istilasından nasıl yırtacaklarının hesabı içerisindedirler ve Hacı Bektaş Veli, egemensiz topraklarda düşüncesini korkusuzca yayma olanağı bulur. Yetiştirdiği 360 halifesini Anadolu, Trakya ve Balkanlara gönderir. Düşüncelerinin temelini oluşturan "Dört Kapı Kırk Makam" ilkeleriyle eğitimini dört bir yana yaymaya çalışırken, 72 millete aynı gözle bakma, renk, ırk, dil,din ayrımı gözetmeme ve insanı merkeze oturtmasıyla ünü tüm Anadolu halkı arasında yayılmakla kalmaz, Trakya, Balkanlar ona destek çıkarlar.

Hacı Bektaş Veli, Horasan'da Büyük Selçuklu İmparatorluğunun Türkçeyi ve türklüğü bir tarafa atıp, Arapçayı ve Farsçayı günlük dil olarak kullanılmasını sağlaması ve Acem kültürüne doğru bir yapılanmanın içine girmesinin bir örneğini de geldiği Anadolu'da diğer Selçuklu yeğenlerin de yaptığını görünce bu kültürü ve bu dili savunma yoluna gitmek zorunda kalmıştır. İbadeti Türkçedir. Yazılarını Türkçe kaleme alarak gelecek nesillere kopukluğu taşımak istemez.

Bazı kesimler ise, Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı dönemde Türklüğe ve Türkçeye büyük bir önem verdiğini vurgulayarak eleştirirler. Yol Piri'nin yaşadığı dönemdeki koşullara göre bu tavırları devrimci niteliktedir. Çünkü Türk olduklarını iddia eden Selçuklular İslamiyeti benimsediklerinden sonra devlet yapılanmasında otantik köklerini unutarak Arap ve Acem kültürünü öne çıkararak günlük konuşma dilinin Arapça, yazı ve edebiyat dilinin de Farsça olması için kendi sınırları içindeki toplum kesimlerine baskı yapmışlar, böylece de Türk dilinin ve kültürünün unutulması için gereken zemini hazırlamışlardır. Hacı Bektaş Veli, Horasan'dan Anadolu'ya gelmeden önce böyle bir uygulamanın orada günlük yaşama yansımaya başladığını görmüş ve Anadolu Selçuklularının da aynı uygulamayı sürdürmeye çalıştıklarını gözlemleyerek Türklüğün ve Türkçenin yok edilmemesi için büyük bir çaba sarfetmiş, günlük kullandığı dilde ve yazdığı kitaplarda arı bir Türkçe kullanmaya özen göstermiştir.

Yirmi birinci yüzyılda kültürünü yaşayamayıp anadilini özgürce konuşamayan ulusların günümüzde verdikleri mücadeleye bakarsak, Hacı Bektaş Veli'nin on üçüncü yüzyılda kendi kültürüne, kendi diline verdiği değeri daha iyi anlamış oluruz.

Hacı Bektaş Veli, Müridlerinden Molla Sadettin'in kitaba dönüştürdüğü

yazılarında Ehlisünnet olmadığını, Ortodoks İslamdaki Şeriat anlayışının yanında, namazı da, hacı da reddettiğini, Tanrıya ancak sevgi ile bağlanabileceğini, insan ahlakının önemli olduğunu, abdest ile ancak insanın dış teninin temizleneceğini, asıl temizliğe ise insanın kendi içindeki kötülüğü yenerek ulaşacağını belirtir. İnsanın asıl savaşı kendi benliğine karşı vermesi gerektiğini ve bunun âhlak kurallarının başında geldiğini de ekler.

Kendi öğretisi olan Bektaşiliğin ilk başta "Eline, Beline, Diline" sahip olabilmek ilkesiyle başladığını, bunun içinde tüm kötülüklerden kaçınılması gerektiğini ve elden geldiğince herkese iyilik yapılması gerektiği üzerinde durur.

Ve Makalat'ta şu düşüncesi öne çıkar. "Amma benim üç eyi dostum vardır. Kaçankim ben ölünce biri evde kalır, biri yolda kalır ve biri de benimle gider. Evde kalan maldır, yolda kalan akrabalarımdır, benimle gelen ise iyiliğimdir. Hacı Bektaş Veli'nin felsefesinin özüne baktığımızda insan sevgisinin merkezde yer aldığını görürüz. Ona göre yeryüzündeki tüm insanlar kardeştir ve dünya onlar için, onların ortak kullanımı için yaratılmıştır. İnsanları, dillerinden, dinlerinden, renklerinden ve ırklarından dolayı ayıramazsınız, hor göremezsiniz, dışlayamazsınız. Ve tümüne aynı nazarla bakmak zorundasınız. Hacı Bektaş Veli salt insanlara değil, hayvanlara da sevgiyle bakar. İster evcil bir hayvan olsun, isterse yabani bir hayvan. Onun gözünde hayvanlar birbirlerine düşman değildirler.

Kurtla koyunu, arslanla geyiği birarada barış içinde yaşatmanın yolları da vardır, diye düşünür.

Hacı Bektaş Veli, akılcı inancın önüne koymuştur. Akıl olmadan inancın yok olacağı düşüncesindedir.

Şu düşünceleri aklın ve imanın arasındaki derin ilişkileri ortaya koyması yönünden önemlidir. .

" Amma bizim sözümüz budurkim, rahman aslı kangidir, şeytan aslı kangidir. Bunu bilmek gerek, pes imdi bilmek gerekkim, rahman aslı imandır. Şeytan aslı gümandır. Velakin imana güman katmak düşvardır. Zirakim, iman akıl üzeredir, akıl sultandır ve ten içinde naibdir. Pes, sultan gitse naib nite dura. Mesela iman bir hazinedir, iblis uğrudur. Akıl hazinedardır. Hazinedar gitti, uğru hazineyi nitti.

Ve dahi bir kavilde iman koyundur, akıl çobandır, iblis kurttur. Çoban gitti kurt koyunu nitti.

Dahi bir kavilde iman süttür, akıl bekçidir, iblis ittir. Üçü dahi bir evde bir yeredir. Bekçi evden gitti. Süt bekçisiz kaldı, it sütü nitti."

Hacı Bektaş Veli'nin ileri sürüp tüm Anadolu'da yaymaya çalıştığı felsefesine zamanın ulemaları karşı çıkmışlar ve sürekli olarak yönetime ihbarda bulunmuşlardır. Ama zaman öyle bir zamandır ki kimsenin kimseden haberi olmadığı bir zamandır. Bir yanda Selçuklunun Moğollar karşısında panikleyişi, öte yandan sürekli Anadolu'ya akan Türkmen akını, Hacı Bektaş Veli'nin düşüncesini rahatlıkla yayma ortamını bulduğu üzerinedir. Kırşehir yöresindeki Ahi Evren ve müridlerinin desteği de onun yanındadır.

Hacı Bektaş Veli'nin düşüncelerini dergahında hizmet edip de halifelik mertebesine erişenler tarafından tüm Anadolu'nun en ücra köşelerine değin götürülmüş, halk ozanları Veli'nin sözlerini sazlarıyla işleyerek her yana yaymışlardır.

Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyanı adlı yapıtında, Vilayetname'deki Hacı Bektaş Veli'nin halifeleri hakkındaki şu bilgiyi aktarır:

“... 36.000 çerağ yaktı, 36.000 müridi oldu. Cemal Seyyid, Saru İsmail, Kolu Açık Hacım Sultan, Seyyid Ali Sultan, Baba Resul, Pir Ebi Sultan, Recep Seydi, Sultan Bahaeddin, Yahya Paşa, Barak Baba, Ali Baba, Saru Kadı, Atlas-Puş Sultan Dust-ı Huda, Samut Baba, Abdal Musa Sultan, Karaca Ahmet Sultan,, Baba Mansur, Karadonlu Can Baba, Abdal Murat, Geyikli Baba, Seyyid Kadı, Gözü Kızıl, Hızır Samit ve Güvenç Abdal başlıca halifeleridir onun.”

Hacı Bektaş Veli'nin Dergahı Babailer Başkaldırısı'ndan sonra Anadolu'nun yerleşik ve göçerleri için bir çekim alanı oluşturmuş. Dergah'da eğitim alan müridleri ve halifeleri bu öğretiyi anlatmak için Anadolu'nun dört bir köşesine yayılmakla kalmamışlar, Anadolu'nun dışına da dağılarak, Rodos'a, Girit'e, Rumeli'ye, Arnavutluk'a, Sırbistan'a, Romanya'ya, Bulgaristan'a, Irak'a, Mısır'a, Suriye'ye ulaşmışlardır.

R.Yörükoğlu, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır adlı yapıtının s.228'de Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden Gül Baba'nın Budapeşte'de, Seyyit Ali Sultan'ın Dimetoka'da, Kaygusuz Abdal'ın da Kahire'de olan tekkelerinin günümüzde bile çok ünlü olduklarını yazar.

Günümüzde Hacı Bektaş Veli'nin evli olmadığı tartışılmakta, hatta Alevilik- Bektaşilik konusunda kitaplar yazanlar bile değişik görüşler ileri sürmektedirler.

Örneğin: Dedebaba Bedri No yan, Bektaşilik- Alevilik kitabında ; Hacı Bektaş Veli'nin Kadıncık Ana ile (Fatma Nuriye) evlenmediğini, Kadıncık Ana'nın İdris Hoca'nın karısı olduğunu belirtiyor .

Ali Celalettin Ulusoy ise; Hünkar Hacı Bektaşi Veli ve Alevi-Bektaşi Yolu adlı kitabında, " Hacı Bektaşi Veli evlenmemiştir, diyerek, onun Sulucakarahöyük 'e gelip İdris Hoca'nın evine konuk olduğunu, İdris Hoca'nın karısı olan Kadıncık Ana'nın, Hacı Bektaş'ın her abdest alışında suyu dökmeyip içtiğini, hatta birinde burnu kanayınca bu kanlı suyu dökecek yer bulamayıp içtiğini, bunu da Hacı Bektaş Veli'ye söylediğini, Hacı Bektaş Veli'nin de, " Kadıncık Ana,bizden umduğun nasibini aldın. Senden iki oğlumuz gelecek, onlar yurdumuzun bekçisi olacak. Halkın yetmiş yaşındakileri, onlardan yedi yaşındakilerin elini öpsünler, dünya bozulsa, onlar sırtları üzerine yatsınlar , hiç zahmet görmesinler."

Ve günümüzde Hacı Bektaş Veli'nin evlatları olarak bilinenlerin, burnunun kanını içen Kadıncık Ana'dan Resul ve Mürsel adlı iki oğlunun olduğunu ve Hacı Bektaş Veli soyunun böyle sürüp günümüze geldiğini iddia edenlere Ali Celalettin Ulusoy tümüyle karşı çıkarak; Hacı Bektaş

Veli'nin Sulucakarahöyük'e gelip yerleştikten sonra İdris Hoca'nın kızı Fatma Nuriye ile (Kadıncık Ana) evlendiğini ve ondan Seyyid Ali Sultan adlı bir oğlu olduğunu açıklar.

Okuyucuların dikkatine sunmak için: Osmanlı, Hacı Bektaş Veli torunlarından Kalender Çelebi'yi 1527 yılında katlettikten 25 yıl sonra (yıl 1552) kendine yakın bildiği Sersem Ali Paşa adlı birisini Sersem Ali Baba adıyla Hacı Bektaş Veli postuna oturtmuş, Hacı Bektaş Veli soyundan değil iddialarına karşılık olarak da Hacı Bektaş Veli'nin evli olmadığını, yani onun evladı olmadığını ortaya atarak atadığı babayı meşru kılmaya çalışmıştır.

Ve sonra Seyyid Ali Sultan'ın Resul ve Mürsel adlı iki oğlu olduğunu, Pir postuna ilkin büyük oğul Resul Bali'nin oturduğunu, onun ölümünden sonra da posta kardeşi Mürsel Bali'nin oturup kırkdört yıl bu hizmeti yapıp Dimetoka'da yaşarken tutulduğu hastalıktan kurtulamayıp Sulucakarahöyük'te vefat edip babasının yanına defnedildiğidir.

Mürsel Bali'nin ölümünden sonra Bali Çelebi'nin (Balım Sultan) Postnişin olarak posta oturduğunu, evli olmadığı için de onun ölümünden sonra da Osmanlıyı Halk ayaklanmasıyla korku içinde yaşatan kardeşi Kalender Çelebi postun yeni sahibi olur.

Tarihçilerin tarihte olanı biteni yanlış yansıtarak veya egemenin istediği gibi yansıtarak tarihi tahrif (bozmak, değiştirmek) oyunu sürmektedir. Amaç geçmiş ile gelecek arasındaki sağlıklı bir köprünün kurulmasını engellemektir.

Hacı Bektaş Veli günümüzdeki iddiaların aksine Nakşibendi şeyhi Türkistanlı Hoca Ahmet Yesevi'den (ölümü 1166-1167) icazet almadığı gibi, onun halifesi olarak kabul edilen Lokman Perende'den de el almamıştır.

Hoca Ahmet Yesevi Orta Asya'da "Hacegan" (Hocalar) hanedanının kurucusu olarak bilinen Yusuf Hemedani'nin (ölümü 1140) öğrencisidir. Ahmet Yesevi Taşkent yakınlarındaki Sayran şehrinde doğmuş, bugün Türkistan olarak bilinen Yesi şehrinde ölmüştür. Ahmet Yesevi'nin kaleme aldığı kabul edilen ve koyu bir Sünni-İslam öğretisini içeren "Divan-ı Hikmet" veya Hoca'nın ölümünden sonra kaleme alınan eserler incelendiğinde kendisinin Sünniliğin bir bilgin kişisi olarak bilinir ve Orta Asya Türkleri ve Kafkas bölgesi halkları ona bir Nakşibendi ulusu olarak gereken saygıyı göstermekten geri kalmazlar. Kendi doğduğu ve yaşadığı coğrafyada Sünni bir Nakşibendi uleması olarak kabul gören Hoca Ahmet Yesevi, Kafkaslarda, Kırgızistan'da, Kazakistan'da, Volga Boylarında, Türkmenistan'da ve Özbekistan'da bir efsanevi Nakşibendi ulusu ve Sünni-Müslüman halk onu günümüzde hala sevgi ve saygıyla anar.

Sünni bir ulemanın "Evrensel Değerleri" yaşamının özü olarak gören ve bunu kurumlaştıran Hacı Bektaş Veli'nin hocası olduğunu düşünmek veya onun dergahından feyz aldığını iddia etmek aymazlıktan başka bir şey değildir.

Bu olsa olsa tarihi gerçekleri tahrif ederek Hacı Bektaş'ı bir yerlere yamama hamlesidir. Ne Hoca Ahmet Yesevi'ye –günümüz deyişiyle- Alevi-Bektaşî elbisesi giydirilebilir, ne de Bektaşîliğin Sünni bir geçmişi olduğu safatasına inanarak aynı geleneğin sürdürücüsü olduğu kabul edilebilir.

Asıl kabul edilemez iddialardan birisi de Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'yu Türkleştirmek ve anadili Türkçeyi hem koruyup hem de yaygınlaştırmak için Hoca Ahmet Yesevi veya onun dergahı tarafından Anadolu'ya gönderildiği resmi tarih araştırmacıları tarafından yıllardır yazılıp çizilmektedir. Bu tahrişçiliğe Abdülbaki Gölpınarlı "Mevlana Celaleddin" adlı kitabının 237. Sayfasında şu yanıtı veriyor:

"Hacı Bektaş'ın, Mevlana'ya karşı Türk harsını koruduğu, Mevlevilerdeki Farsçaya karşılık Bektaşilerde Türkçenin işlendiği gibi götürü, yahut ısmarlama pek çok sözler duyuldu. Hatta onun bir türkçü olduğu ve başında Ahmet yesevi'nin bulunduğu bir teşkilat tarafından bu maksatla Anadolu'ya gönderildiği gibi, kargaları bile güldürecek hükümler verenler çıktı..."

Acaba bunun için mi Mevlana devlet tarafından daha fazla itibar görmektedir(!).

Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyükteki dergahında asıl gerçekleri yaşama geçirmeye büyük özen gösterdi. ayrıldığı topraklardan, şimdi yaşadığı topraklara geldiğinde aynı düşünceyi savunan insanlarla karşılaştı, onların önderleri olan Rum Abdallarıyla sıcak ilişkiler kurup kendi öğretisini (Bektaşilik) biçimlendirmeye başladı . Oturtması gereken düşüncelerinin temelini **Esat Korkmaz , Dört Kapı Kırk Makam adlı kitabında, s.28'de şöyle yazıyor .**

"Hacı Bektaş Veli, eski Türk, İran, Arap ve Helen düşünce ve inanışlarının bir bileşimi olarak Bektaşiliği biçimlendirirken; Ortodoks İslamlıktan ayrılan üç önemli yenilik getirdi.

- 1- Türkçeyi ibadet dili yaptı;
- 2- Sünneti ve şeriatı kaldırdı; herkese şeratsız bir yaşam sundu; zorunlu ibadet yoktu; cinsiyet ayrımı yoktu; içki yasağı yoktu;
- 3- İbadetin (namaz) yerine, eski Türk Şamanizminden, Zerdüşt dininden ve diğer halkların toplumsal/dinsel pratiklerinden esinlenerek geliştirdiği cem'i koydu.

Alevilik-Bektaşilikte cem, inancın toplumsallaşmasıdır. Bu işlevin yapıldığı cemevi ise, inancın toplumsallaştığı kurumdur."

Hatta Bektaşiliğin Safevilik, Halvetilik, Bayramilik zinciriyle ve Ahmet Yesevi-Lokman Perende köprüsüyle Nakşibendilik tarikatının bir son halkası olduğunu Nakşibendi araştırmacılar savunmaktadırlar.

Bektaşiliği kendi ivmesine alıp onu devlete yamamak isteyenlerin yedi yüz yıldır bıkmadan, usanmadan beyinlere kazmak istedikleri koskoca bir yalandır.

Salt bununla kalınsa iyidir, diye düşünürüz ama kalınmaz. Devlet, tarihe kendi açısından bakılmasını ister ve bunda ısrar ederek baskısını sürdürür.

Örnek olarak; Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı 1209-1271 döneminden koparıp Osmanlı'nın kuruluşundan sonraki çeyreğe koyarak O'nu 1240 yılındaki Babai Halk Ayaklanması'nın Babai Önderi Baba İlyas ile olan bağını ortadan kaldırmaya çalışarak Osmanlı Devletine olan yakınlığını kurmaya çalışmışlardır. Hatta Yeniçeri Ocağı'nı onun kurduğunu da ortaya atmışlardır.

Gerçek ise öyle değildir. Başlangıçta silahlı halka (göçebe Türkmen) dayanan Osmanlı ordusu, yerini profesyonel bir ordu sistemine geçilerek tımar ve savaş ganimetleriyle geçinen halkın beylik üzerindeki baskısını azaltmaya yöneliktir. Hıristiyan ailelerden toplanarak kurulmaya çalışılan yeni ordu sistemi Osmanlının ikinci beyi Orhan bey zamanında yarı Hıristiyan yarı Türkmen olarak başlanmış olsa da, asıl kuruluşu ve salt Hıristiyanlardan oluşturulması I. Murat döneminde gerçekleşmiştir. Devletin resmi ordusu statüsünü yitiren Türkmenler akıncılar olarak görev almışlardır.

Hıristiyan çocukları yerleşik Türkmen ailelerin yanlarına verilerek onların gelen-göreneklerini öğrenmeleri sağlanıyor, yeni yaşamlarına uyum sağladıkları görülünce de Acemi Ocağına ardından da Yeniçeri Ocağına alınıyorlardı.

Osmanlı beyleri Türkmen köylüsünün önder kabul ettikleri Hacı Bektaş Veli'nin toplum üzerindeki manevi gücünü bildikleri için Yeniçeri Ocağı'nın kutsanması görevini Hacı Bektaş Veli Dergahına havale etmişler, böylece halkın manevi inancına gereken değeri verdiklerini göstererek onların Osmanlıdan soğumasını engellemeye çalışmışlardır.

Yeniçeri Ocağını kutsamak ne denli Alevi-Bektaşî geleneği ile bağdaşmasa da Bektaşî Dergahı'nın o zamanki babası Osmanlı ile işbirliği yapmaktan geri durmamıştır.

Taşköprüzade Ahmet (ö.1553) Ey-şaka-ıku'n-nu'maniyyeti Devleti Osmaniye adlı eserinde, Hacı Bektaş Veli'yi I. Murat (1362-1389- Osman Beyin oğlu Orhan beyin oğlu) devrinin alimleri arasında zikreder.

Tezkireci Ali de, Kühü'l- Ahbar'ında onun Orhan bey (1326-1362) döneminde yaşadığını yazar.

Hacı Bektaş Veli'nin doğumu ve Hakk'a yürümesi konusunda Hacı Bektaş ilçesi Halk Kütüphanesinde bulunan bir yazma eserde şu kayıt bulunmaktadır.

“Hazine-i Celile'den Şeref Vürüd olan tomar-ı kebirde muharrer (yazılmış, yazıya geçirilmiş.S.E.) olduğu üzere tarihi Viladet-i şerifleri 606 (1209) olarak müdde-i ömri şerifleri 63 olmağla 669 (1271) senesi vefat-ı şerifleri muharrer olduğundan iş bu mahalle tahrir olundu.

Aynı kütüphanede 119 no'daki Vilayetname'de Silsilename'den alındığı belirtilen Hacı Bektaş'ın 63 yıl yaşadığı ve 606 / 1209' da doğup 669 /1271'de vefat ettiği kayıtları mevcuttur.

Dedebaba Bedri Noyan da Hacı Bektaş Veli'nin doğumunu 1337 (H.738) olarak vermektedir.

Hacı Bektaş Veli Türbesinin onun Hakka yürümesinden 242 yıl sonra (1582) Yasinabud Livası Emiri Murad bin Abdullah tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

13. yüzyılda Anadolu'da aydınlanma çağını başlatan ve yaşatanlar Alevilerdir.

Anadolu'daki Alevi-Bektaşîler kendilerini hiç bir şekilde katı kuralların içine hapsedmeyerek camiye, hacca gitmemişler, Kur'an okumamışlar, Ramazana itibar etmemişler ve haremlik-selamlık ayrımcılığına karşı çıkmışlardır.

Alevi-Bektaşî düşüncesi özünde o dönemin ekonomik-siyasal mücadelelerinin ideolojisidir. Ezenle ezilenin kavgasının ideolojisidir. Sünniler de, Kürtler de, Türkler de, Ermeniler de, Hıristiyanlar da Anadolu'da egemenlere karşı verilen ayaklanmaların içinde yerlerini almışlardır. Halkı toparlayıp bir düşüncenin içinde bir araya getiren de Alevi- Bektaşî düşünce sistemidir. Yani Alevilik-Bektaşilik Anadolu'da tüm ezilenlerin felsefesidir.

Aleviliğin onurlu geleneğini Hacı Bektaş-ı Veli, Abdal Musa ve 1527 yılında Anadolu halkının ezilmişliğine, katledilmişliğine dur diyen Resul Bali oğlu Postnişin Kalender Çelebi dışındakiler ne yazık ki taşıyamamışlardır. Ve bazı Bektaşî babaları Osmanlıyla işbirliği yaparak Hacı Bektaş dergahı'nın da ikiye ayrılmasına neden olmuşlar, Hacı Bektaş'ın babağan kolu Osmanlı'nın yanında yer alırken, teslimiyetçi olmayıp halkın yanında yer alan Dedeğan kolu Kalender Çelebi gibi bir halk kahramanını, önderini yaratmıştır.

Ve Aşağıda Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı olaylardan ders çıkararak insanlara bırakmak istediği öğütleri vardır.

"İmanın Kemali, Ahlak güzelliğidir."

"En büyük keramet çalışmaktır."

"Çalışmadan geçinenler bizden değildir."

"Okunacak en büyük Kitap İnsandır."

"Marifet nefsi silmek değil , bilmektir."

"Alem Adem, Adem de Alem içindedir."

"Gözü ileride gönlü geride olan kimse yola gidemez."

"İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır."

"Kibir bele bağlanmış taş a benzer, Onunla ne denizde yüzebilir ne de havada uçabilirsin."

"İlim; hakikata giden yolları aydınlatan ışıktır."

"Kendisini temizlemeyen başkasını temizleyemez."

"Yolumuz; İlim, İrfan ve İnsanlık sevgisi üzerine kurulmuştur."

"Bir olalım , iri olalım, diri olalım."

"Biz dile söze bakmayız. Biz içe ve hale bakarız."

" Oturduğun yeri pak et, Kazandığın lokmayı hak et."

"Erkek dişi sorulmaz muhabbetin dilinde, Hakkın yarattığı herşey yerli yerinde, Bizim nazarımızda kadın erkek farkı yok, Noksanlıkla eksiklik senin görüşlerinde. "

Fuat Köprülü "Anadolu'da İslamiyet" adlı makalesinde Hacı Bektaş'ın bir 'Fatiha Tefsiri, bir Makalat'ı, bir de Farsî eserini nakletmekle beraber başka eserleri de vardır.

Varlığı kabul edilen eserleri ise;

Kitabul- Feva 'idi

Sathıyya (Tuhfetu's- Salikin) adıyla şerhedilmiş.

Hacı Bektaş'ın Nasihatları

Besmele Şerhi

Makalat

Fatiha Tefsiri'dir.

Hacı Bektaş Veli'nin ortaya koyduğu düşünce sisteminin baş köşesini “Dört Kapı Kırk Makam alır.”

Dört Kapı Kırk Makam'ın anlamını en iyi Esat Korkmaz açıklamaktadır.

“ Dört Kapı Kırk Makam öğretisi, inançtan akla atlamanın, aydınlanma zemininde buluşmanın teorisi. Aklın evrim sürecine katılmak, aydınlanma dünyasında gezinmek, bir insanlık kazanımıdır; boyutlandırılırsa bir insanlık onurudur, insanlaşmanın kendisidir, insan olabilmenin zorunluluğudur.”

*“**Buyruk** ve **Makalat**'a göre dört ulu kapı ve bu dört ulu kapıya bağlı kırk makam vardır. Birinci kapı **şeriat**; ikinci kapı **tarikât**; üçüncü kapı **marifet** ve dördüncü kapı, ana kaynak olan **hakikat** kapısıdır. Dört kapının dördünün de kendine özgü özellikleri/kuralları bulunur. Dört kapının da kaynağı birdir; dört kapı dört aleme denk düşer. Kırk makamın onu şeriat, onu tarikat, onu marifet ve onu hakikat içindedir. Yol ehli dört kapıya bağlı kırk makamdaki geçerek Hakk'a ulaşır; bu sırada şeriat gemisine biner; tarikat denizine açılır; marifet dalgıçı olur ve hakikat inci'sini bulur. Bu nedenle tarikat yolcusu inançta/düşünce de amacına ulaşabilmek için şeriatın koşullarını yerine getirmek; tarikatın içinde olmak; marifetten ayrılmamak ve sürekli hakikatı aramak durumundadır. Bunun bir uzantısı olarak insan-ı kamil'in çerağ gibi durması; fitil gibi yanması; yağ gibi erimesi ve nur gibi ışık vermesi gerekir.”*

Ham insandan olgun insana yani İnsan-ı kamil'e ulaşmak için **“Dört Kapı Kırk Makam”** öğretisinin yaşanmasından yanadır Hacı Bektaş Veli.

Alevi terminolojisinde Alevilerin sosyal yaşantısını düzenleyen ve onların İnsan-ı kamil olmasına aracılık eden “Dört Kapı Kırk Makam “bir okul niteliğindedir.

Hacı Bektaş Veli, Kırk Makam'ı; Tanrı yolundaki tarikat yolcusunun, Hakk'a ulaşabilmesi için geçmesi gereken evreler olarak tanımladı. Yine Hacı Bektaş Veli, her kapının gereğini yerine getirenleri ayrı ayrı grupladı ve onlara birer sıfat verdi. İnsanın oluşumuna katılan ve toprak, su, ateş ve hava olarak belirtilen dört unsurdan her birini, bir kapı ehline simge olarak verdi.

İnsan Şeriat Kapısında Adem Oğludur
Tarikat Kapısında Yol Oğludur
Marifet Kapısında Olgun İnsandır
Hakikat Kapısında Gök Oğludur

Bunlar sırası ile şöyledir.

- 1-Şeriat Makamları
- 2-Tarikat Makamları
- 3-Marifet Makamları

4-Hakikat Makamları

Şeriat Makamları:

“Buyruk’a göre şeriat kapısı gemidir; bilmektir; kulluk etmektir; ilimdir; tendir; kapıdır; mumdur.”

- 1- İman etmek
- 2- İlim öğrenmek
- 3- İbadet etmek
- 4- Haramdan uzaklaşmak
- 5- Ailesine faydalı olmak
- 6- Çevreye zarar vermemek
- 7- Peygamberin emirlerine uymak
- 8- Şefkatli olmak
- 9- Temiz olmak
- 10- Yaramaz işlerden sakınmak

Tarikat Makamları:

“Buyruk’a göre tarikat kapısı denizdir; kendi özünü bilmektir; öğrenmektir; inançtır; ettir; eşiktir; fitildir.”

- 1- Tövbe etmek
- 2- Mürşidin öğütlerine uymak
- 3- Temiz giyinmek
- 4- İyilik yolunda savaşmak
- 5- Hizmet etmeyi sevmek
- 6- Haksızlıktan korkmak
- 7- Ümitsizliğe düşmemek
- 8- İbret almak
- 9- Nimet dağıtmak
- 10- Özünü fakir görmek

Marifet Makamları:

“Buyruk’a göre marifet kapısı dalgıçtır; sözün anlamını bilmektir; kendini eğitmektir; dindir; kandır; sövedir; yağdır.”

- 1- Edepli Olmak
- 2- Bencillik, kin ve garezden uzak olmak
- 3- Perhizkarlık
- 4- Sabır ve kanaat
- 5- Utanmak
- 6- Cömertlik
- 7- İlim
- 8- Hoşgörü (miskinlik)
- 9- Marifet (özünü bilmek)
- 10- Ariflik (Kendini bilmek)

Hakikat Makamları:

“Buyruk’a göre hakikat kapısı incidir; sözün anlamına, kendi özüne eremektir; gerçeği görmektir; fazilettir; candır; kilittir; ışıktır.”

- 1- Alçak gönüllü olmak
- 2- Kimsenin ayıbını görmemek
- 3- Yapabileceği hiç bir iyiliği esirgememek
- 4- Allah’ın her yarattığını sevmek
- 5- Tüm insanları bir görmek
- 6- Birliğe yönelmek ve yöneltmek
- 7- Gerçeği gizlememek
- 8- Manayı bilmek
- 9- Tanrısal sırrı öğrenmek
- 10- Allah’ın varlığına ulaşmak

Yukarda da görüldüğü gibi Hacı Bektaş Veli’nin tüm düşüncelerinin özeti “ Dört Kapı Kırk Makam’da” yatmaktadır. ‘Eline, beline, diline sahip olma’ ‘Bir olalım, İri olalım, Diri olalım’ ‘Gereken eğitimi almanın’ ve tüm insanlara aynı nazarla bakmanın yolunun bu öğretiyi tam anlamıyla kavramadan geçtiğini açık ve net olarak görmekteyiz.

Kuralların ve disiplinlerin kapısı olan Şeriat Kapısı yola giriş ile başlar. Diğer kapılar ise sır kapılarıdır. Sırr-ı Hakikata varmak için bu kapılar da aşılır.

Atalarımız da bu üç kapıya şu adları vermişlerdir.

İlm-el Yakın, küçük sırlar kapısıdır.

Ayn-el Yakın, büyük sırlar kapısıdır.

Hakk-el Yakın sırr-ı hakikatlar kapısıdır.

Ünlü Düşünür Hacı Bektaş Veli’nin 1271 yılında Sulucakarahöyük’te (bugünkü adıyla Hacı Bektaş kasabası) Hakk’a yürüdüğü bir çok tarihci tarafından da kabul görür.

Kaynakça:

R. Yörükoğlu, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır, Alev Yayınları, 5. Basım Nisan 1995

Erdoğan Aydın Aleviliği Ne Yapmalı, Nokta Kitap, Şubat 2005
İsmail Kaygusuz, Görmediğim Tanrıya Tapmam, Su Yayınları, 2009

Mustafa Uslu, Hacı Bektaş Veli, Sarı Papatya Yayınları, 2008
Hacı Bektaş Veli, Makalat ve Müslümanlık, Çeviri, Mehmet Yaman, Ayyıldız yayınları 1994

W.Barthold, Moğol İstilasına Kadar Türkistan, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1990

Aşık Paşazade, Osmanoğulları Tarihi, K Kitaplığı

Erdoğan Çınar, Aleviliğin Gizli Tarihi, Kalkedon Yayınları, 2007

Erdoğan Aydın, Aleviliğin Kökleri, Kalkedon Yayınları, Nisan,

2008

Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkibeleri I. Çeviren Tahsin Yazıcı,
1989

Erdoğan Aydın, Bahçe Bizim Gül Bizdedir, Kalkedon Yayınları,
2009

Esat Korkmaz, Dört Kapı Kırk Makam, Şahkulu Sultan Külliyesi,
M. Ali Hilmi Dedebaba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları,
Ekim 1995, İstanbul

***